

**Rvperti Ab-||batis Tvitiensis, Svmmi Disertissi=||miq[ue]
Theologi, sacris du[n]taxat literis omnia probantis, in XII.
prophetas mino-||res, Commentariorum Libri XXXII**

Rupert <von Deutz>

[Köln], M. D. XXVII.

VD16 B 3835

Ca. VIII. In gutture tuo sit tuba quasi aquila super domu[m] d[omi]ni, pro
eo q[uod] tra[n]sgressi sunt foedus meu[m], [et] lege[m] mea[m]
preuaricati sunt. Me inuocabant, deus meus, cognouimus te. ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71859](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71859)

firmauerunt sibi clamando: Tolle tolle, crucifige crucifige. Et hic linguæ gladius sic acutus, Mariæ quoque animâ pertransiuit, iuxta dictû Symeonis. Ab illo furore, id est, propter illum furorem linguæ suæ cadent (inquit) in gladio principes eorum, & sic factum est. Legimus & miramur Iosephum narrantem illud miserabile excidium Hierosolymorum, in quo sic ceciderunt, ut nunquam suum possint recuperare statum, foris Romanorum, intus gladijs concisi suorum conciuuium & contribulium, ut multo aliter quàm gladijs cecidissent Assyriorum siue Babyloniorum. Et merito, quia nimis longum traxerant peccatorum funiculû. Ait enim. **Ista subsannatio eorum in terra Aegypti.** Et est sensus. Ista peccantiû in sania non noua est, sed inueterata, ex quo gens ista nata est in terra Aegypti. Illic namque patres istorum, qui subsannauerunt Christû dominû legis & prophetarum, subsannauerunt Moysen missum sibi à deo ut liberaret eos de manu Aegyptiorum. Licet enim clamarent ad dominû propter afflictionem & duram seruitutem, tamen mira dementia missum sibi liberatorem subsannauerunt, dedignando intelligere quod uisitentur & saluandi essent per illum. Hinc Stephanus protomartyr, cum præmississet. Existimabat autem intelligere fratres suos, quoniam deus per manus ipsius daret salutem illis, At illi (inquit) non intellexerunt. Et post pauca. Hunc Moysen, quem negauerunt dicentes, quis te constituit principem & iudicem? Hunc deus principem & redemptorem misit, qui accepit uerba uitæ dare nobis, cui noluerunt obedire patres nostri, sed repulerunt & auersi sunt cordibus suis in Aegyptum, dicentes ad Aarôn. Fac nobis deos qui præcedant nos: Mosi enim huic, qui eduxit nos de terra Aegypti, nescimus quid factum sit. Et uitulum fecerunt in illis diebus. Ergo quod in Aegypto subsannatio illorum iam scruierit, palam est, & ex ipsorum quoque uerbis attestantibus potest colligi. Cum enim persequeretur eos Pharaon, illi uidentes exercitum eius, dixerunt. Foritan non erant sepulchra in Aegypto, ideo tulisti nos ut moreremur in solitudine. Quid hoc facere uolueris, ut educeres nos ex Aegypto? Nonne iste est sermo quem loquebamur ad te in Aegypto, dicentes: recede à nobis ut seruiamus Aegyptijs? Illic nimirum testantur se illum repulsi se mira inuidentiæ crudelitate, ut cum clamarent ad dominum ob suam liberationem, personam liberantis odirent: & cum sibi salutem cuperent, illi personam, quam nouerant gloriam ministerij salutaris inuiderent. Eodem morbo corrupti, cum regem nimis importune quæsisent, datam sibi secundum cor domini personam odere regnantem, inuidebantque gloriæ triumphatoris, cuius contra gentes inimicas gloriabantur triumphis, in tantum ut contra illum susciperent filium eius Absalon, deinde Seba filium Bochrî, deinde Hieroboam filium Naboth semel & iterum dicentes, non est nobis pars in Dauid, neque hæreditas in filio Isai. Eadem iniquitate siue subsannatione pseuerate, cum regem magnum per prophetas pronuntiatum expectassent Messiam, ad magnam generis sui gloriam uenientis odere personam, & illam, quam ex lectione poterant aduertere Christi gloriam stanti in medio ipsorum personam nimis crudeliter inuidebant. Igitur ista subsannatio eorum in terra Aegypti, id est, sic subsannauerunt Moysen in terra Aegypti: sic subsannauerunt Christum filium dei, sic subsannauerunt Dauid, sic subsannando negauerunt Moysen, negauerunt Dauid, negauerunt Christum ante faciem Pilati. Et ideo cadet in ore gladij (ut iam dictum est) propter istum linguæ suæ furorem: propter istam suam subsannationem. Quid proinde facias dicit propheta: **In gutture tuo sit tuba quasi aquila super domum domini, pro eo quod transgressi sunt foedus meum, & legem meam preuaricati sunt. Ne inuocabant, deus meus, cognouimus te.** Projecit Israel bonum, inimicus persequetur eum. Hæc annuncia & annunciatio in gutture tuo sit tuba, quia uidelicet populo huic bellum est, & non pax. Aquila namque ueniet super domum domini, id est Romanum imperium, cuius militare signum aquila erat, ueniet super ciuitatem, in qua est domus domini: In Ezechiele, ubi contra Iudam propheta dirigit, de tribubus iam in Assyrios translatis, per aquilam Nabuchodonosor significatur his uerbis. Aquila grandis alarum magnarum longo membro ductu, plena plumis & uarietate, uenit ad libanum & tulit medullam cedri, summitatem eius auulsit, &c. Nescitis quid ista significet? Dic. Ecce uenit rex Babylonis in Hierusalém, & assumet reges & principes eius, & adducet eos ad se in Babylonem. Hic autem ubi non aduersus Iudam tantum, sed aduersus omnem Israel propheta textitur, & quasi tuba declamare iubetur: recte secundum supra dicta per aquilam excellentiam Romani intelligitur imperij, cuius (ut iam dictum est) militare signum aquila fuit, ante suscep-

Lu. 2

Rebellio Iudeorum contra Moysen,

Act. 7

Nu. 16

Exo. 32

Exo. 14

Malicia eorum contra Dauid.

2. Re. 18

CA. VIII.

Aquila contra Iudeos,

Ezech. 17

COMMENT· RUPER· ABBA· LIB· III·

ptū uexillū crucis, eo q̄ aquila rex auiū esse dicatur, & cuius ob honorē Herodes quoq̄ au
 reā fixit aquilā super templū dñi, ut refert Iosephus. Hæc aquila (inquit) super domū domi
 ni, id est, Romanū imperiū ad destruendā irrecuperabiliter ueniet gloriā sacerdotij Iudaici.
 Quā ob causam? Pro eo (inquit) quod transgressi sunt pactū meū, & legē meā præuaricati
 sunt. ¶ Poterat em̄ obijcere quis & dicere, quod istud deus faceret uel fieri sineret, contra
 suū statutū, cōtra fœdus uel pactū quod pepigit cū patribus eorū. Nā, ut de ceteris taceam⁹,
 nunc ad Salomonē, qui primus ædificauit illā domū domini, taliter dixit. Exaudiui oratio
 nē tuam & deprecationē, qua deprecatus es coram me. Sanctificauī domū hāc quā ædifi
 casti, ut ponerē nomen meū ibi in sempiternū. Sed uide quid postmodū sequitur. Si autem
 auersione auerſi fueritis uos & filij uestri, non sequentes me, nec custodientes mandata mea
 & cõrimonia quas proposui uobis, sed abieritis & colueritis deos alienos, & adoraueritis
 eos, auferam Iſrahel de superficie terræ quā dedi eis, & templum quod sanctificauī nomi
 ni meo, proijciam à conspectu meo, eritq̄ in prouerbiū & in fabulā cunctis populis, & do
 mus hæc erit in exemplū. Ergo in pacto domus illa stetit, id est sub cõditiōe seruandæ ius
 titiæ, quam profecto seruandā ab illis nō esse, deus præsciuit. Nā si seruandā esse p̄sciret, ne
 quāq̄ conditionaliter illis bona sua promitteret, totiens dicēdo, si p̄cepta mea seruaueritis,
 h̄ in uis meis ambulaueritis, quod in lege frequēs, sed absolute & modo p̄dicatiuo uel pro
 missiuo, sicut ad Abrahā locutus est in promissione seminis, qd̄ est Chr̄us. Nō em̄ dixit, si
 egressus fueris de terra tua, sed egredere (inquit) de terra tua, &c. & benedicā tibi, atq̄ in te
 benedicentur uniuersæ cognatiōes terræ. Itēq̄, in repromissione nō dixit, si feceris rē hanc
 & nō peperceris filio tuo unigenito, benedicetur in semine tuo oēs gentes terræ. Quæ uni
 uersaliter populo pro cultu tabernaculi uel domus dñi, pro cõrimonijs seruandis promissa
 sunt, sub cõditiōe posuit prouidētia dei p̄scientis, quod cõditiōne uel pactū promissionis
 nō essent seruaturi, & q̄ pactū istud irritū facturi essent, sicut & Hieremias uerbis declamat
 manifestis. Cū em̄ p̄mississet. Audite uerba pacti huius, & facite illa, postmodū hæc intulit.
 Et hi ergo abierunt post deos alienos ut seruiret eis, irritū fecerūt domus Iſrahel & domus
 Iuda pactū meū quod pepigi cū patribus eorū. Itēq̄ alio loco dicit: Et nolite cõfidere i uer
 bis mendacij, dicentes: Templū dñi, templū dñi, templū dñi est: qm̄ si bene direxeritis uias
 uestras & studia uestra, habitatio uobiscū in loco isto. Igitur cū dixisset. In gutture tuo sit
 tuba, quia aquila super domū dñi, ne quasi de mutabilitate argueretur, qd̄ abijceret domū
 quā prius elegerat uel in pactū suscepisset, causam reddidit protinus dicens, pro eo q̄ trans
 gressi sunt fœdus meū & legē meā præuaricati sunt, quod idē est ac si diceret, quia pactū meū
 irritū fecerūt. Et ista quidē causa contra Iudaicos status sufficiens est, nec aliā audiri digni
 sunt q̄ diu suam uolentes statuere iustitiā, iustitiæ dei non sunt subiecti, dum inter cætera, q̄
 bus sese aduersus fidem Christi defendunt, illud quoq̄ subsannant dicendo consequenter,
 esse mutabilem deum, si domum suam nomini suo sanctificatam abiecit, apud Christianos
 quæ siturus aliam. ¶ Qui autē iam pro emerita fide dignus est ut intret in sanctuariū domi
 ni, & intelligat in nouissimis eorum, causas alias audit & reddit, intelligit & dicit, quare su
 per illam domum domini aquila semel & iterum uenire debuerit. Semel nanq̄ uenit super
 illam Nabuchodonosor, quē in Ezechiele (ut iam dictum est) per aquilā oportet intelligi,
 & eandem domum incendio conflagrauit. Iterū uenit Romanum imperium cum uictoribus
 aquillis, & non solummodo domū illam, sed & locum & gentem irrecuperabiliter tulit.
 Semel uel primo permittente deo iccirco factum est, ut uetus illud sacerdotium corripere
 tur. Secundo iccirco factū est, ut omnino tolleret. Corripiendi nanq̄ atq̄ instruēdi erant il
 lius tēporis tā populus q̄ sacerdotes, ut scirent ipsi & ipsorū posterī, quia nō propter locum
 gentem, sed propter gentem locū elegit dominus, & quia auro & lapidibus, q̄bus præfulge
 bat illa domus, non magis q̄ fumo aut fauilla deletatur, nisi cordiū corporūq̄ templa sibi
 ad habitandū præparentur. Tollendū autem omnino erat in aduentu Christi domus uel tē
 pli illius sacerdotium, quia temporis illius sacrificiū nō fuerat iustum, sed permissum, donec
 cū iussu & præsentia Christi ueniret sacerdotiū necessariū secundū ordinē Melchisedech.
 Nam quod illud sacrificiū non fuerit iustum (ut iam dictū est) sed permissum, testatur ipse
 dominus in Hieremia, dicens: Holocaustomata uestra addite uictimis uestris, & comedite
 carnes

Pacti del cū Salomone

3. Re. 9.

Verba pacti conditionalit̄ posita.

Gen. 12. Ge. 22.

Hiere. 11

Hiere. 7.

Aquila super domum dñi.

4. Reg. ult.

2. Macha. 1.

Sacrificiū iustorū nō iustum, sed permissum fuit.

carne

carnes, quia non sum locutus cū patribus uestris, & non præcepi eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti, de uerbo holocaustorum & uictimarū, sed hoc uerbū præcepi eis dicens, Audite uocem meā, & ero uobis deus, & uos eritis mihi populus, & ambulate in omni uia, quā mandauī uobis ut bene sit uobis. Ergo sacrificiū illud non iustum erat, sed permissum, Ad quid autem permissum? Ad hoc maxime, ut ordo illius carnalem retineret populum, ne citius dilaberetur ad Aegyptiorū, cæterarumq; sacrificia gentiū, ut saltem sub nomine ipsū interea testari cœpit spūs sanctus per os Dauid, quāuis ille in eadē religione sacrificā potabō? Immola deo sacrificiū laudis. Nimirū istæ uoces parū profecissent ad decutiendū supercilīū illius sacerdotū, si post aduentū Christi stetit & locus & gens, & nō uenisset tā lis aquila super illā domū domini. Deniq; adhuc, post q̄ lapis super lapidē nō remāsit, Christi blasphemant ubiq; terrarū captiui, & blasphemando impedimentū facere moluntur curū rentibus quadrigis euangelij Christi: Quid facerent, si roborati in terra sua consistentes, domūq; illā splendidā superstitē habentes, tale suæ perfidiæ fulcimentū digito demonstrare possent? Tali ergo debuit aquila ueniēte domus dñi destrui, quē admodū & Danieli angelus p̄dixit. Et post hebdomadās (inquit) LXII, occidit Christus, & nō erit eius populus q̄ uastitas, & post finē belli statuta desolatio. Et deficiet hostia & sacrificiū, & in templo erit abominatio desolationis, & usq; ad cōsummationē & finē perseuerabit desolatio. Nunc ad literæ textū reuertamur. Cum causam reddidisset, cur aquila uenire permittetur super domū domini, dicendo, pro eo quod transgressi sunt fœdus meū, & legem meam præuaricati sunt, cōtinuo subiunxit. Me inuocabant, deus meus cognouimus te. Et est sensus. Mira impudentia, cū sint transgressores, cū sint præuaricatores, inuocant me, dicentes. Deus meus deus meus cognouimus te. Tale est & illud in Esaias. Me etenim de die in diē quaerunt, & scire uias meas uolunt, quasi gens, quæ iustitiam fecerit, & iudiciū dei sui non dereliquerit. Mentiri ergo dicendo, deus meus cognouimus te. Ipse dei filius refellit eos in hoc dicto. Est (inquit) pater meus q̄ glorificat me, quē uos dicitis quia deus hostis est, & nō cognouistis eū. Quare? Nimirū quia iuxta & illud qd̄ prophetauit Esaias: Populus hic labijs me honorat, cor autē illorū longe est à me. Ita modis omnibus uerbis ipsorū opera cōtraria sunt. ¶ Ictus boq; uel quem bonū Israel proiecit, nisi deū qui summū bonū, qui solus & summe bon⁹ est, cui dicit, ore tenus deus meus cognouimus te? Deniq; illū proiecit, non modo quia dudū dixit, non est nobis pars in Dauid neq; hereditas in filio Isai, & uirtulos sibi pro deo statuit: uerū etiam quia quod maius est, dei filiū extra ciuitatem proiecit, negās eū ante faciem Pilati, & foris inter sceleratos proiectū, crucifixit. Ictus inimicus persequetur eū inquit, nimirū iuxta maledictiones, quas præcius Moses in lege præscripsit. Tradat te dñs corruentem ante hostes tuos. Per unā uiam egrediaris cōtra eos, & per septē fugias, & dispergaris per omnia regna terræ, sicut cadauer tuū in escam cūctis uolatilibus cœli & bestijs terræ, & nō sit qui abigat. Quod ita factū sit, assertionē nostrā nō indiget. Sequitur. Ipsi regnauerunt & non erunt principes extiterunt & non cognouit. Argentū suum & aurū suum fecerunt sibi idola ut interirent. Qui regnauerunt ex me: Nimirū ipsi qui bonū profecerunt, primū qui cū Hieroboam recesserunt à domo Dauid: deinde qui crucifixi erūt, uel negauerūt filiū dei, filiū Dauid. Primo uidendū de illis regibus, q̄ regno scisso à domo Dauid, super decē tribus regnauerūt, ut uere ex deo regnauerūt an nō. Videtur nanq; repugnare uerbis istis illud, quod in illa diuisione regni scriptum est. Apprehendensq; Ahias palliū suum nouum, quo opertus erat: scidit in duodecim partes, & ait ad Hieroboam. Tolle tibi decē scissuras. Hæc enī dicit dominus deus Israel. Ecce ego scindā regnum de manu Salomonis, et dabo tibi decē tribus. Item, cum congregasset Roboam multitudinē exercitus, ut reduceret regnum sibi, factus est sermo domini ad Semeiā uirū dei, dicens: loquere ad Roboam et ad omnē domū Iuda dicens. Non ascēdetis, nec bellabitis contra fratres uestros, filios Israel, Reuertatur uir in domum suam, à me enim factum est uerbū hoc.

Hiere. 7

Psal. 49.
Oportuit res
plum destruis

Danie. 9

Esa. 58

Iohan. 8

Esa. 29.
Proiecit Israē
hel bonum.

3. Regū. 12.

Deut. 28.

Obiectio

3. Reg. 11.

2. Para. 11.

COMMENT. RUPER³ ABBA. LIB. III.

Hæc (ut iam dictū est) repugnare uidentur uerbis istis. Ipsi regnauerūt & non ex me, principes extiterūt, & non cognoui. Sed absit ut sanctæ scripturæ uerba sibi et repugnantia uel contraria sint. Quærimus ergo qualiter & ueritas historię constat, & nihilominus uera sit hæc sententia prophetica. Hoc intendentes, originē perpēdimus illius mali uel schismatis, quia nimirū factū illo prior extitit quod historia narrat expletū per manus Ahia Syronitis, & cōfirmatū per Semeiā uirū dei. Quænam illius mali origo fuit, nisi odiū quo Israel regem suū David semper odio habuit? Nunq̄ em̄ uolens sapientiā fortitudinē atq; huius militatē, qui fuere tres primi fortes David p̄plus ille sustinuit, utpote malis intentus studijs & idolatriæ cultu: cui seruire non poterat regnante David. Huius rei summum illud indicium fuit, quod cum nō haberent alium quē statuere possent super illum depellendum filium eius Absalon suscepit. Verum quādiu uixit David, quādiu filius eius Salomon cum sapientiā processit, peccata illorum consummari non potuerunt, ut liceret eis iudicio dei peruenire ad effectum. At ubi merita domus eiusdem David, quæ peccatis illorū præponderauerant sic infirmata sunt, ut Salomon per fornicationes deprauat us seruiret dñs athenis, tunc demum manum suam deus subtraxit, & præualens Israel contra domum David, uelut equus indomitus sese excutiens, frenum rupit, & abiit, suisq; studijs congruum sefforem Hieroboam suscepit. Hoc nimirum ex deo nō fuit, & iccirco nunc dicit. Ipsi regnauerunt & non ex me, principes extiterunt & non cognoui. Ut autem nō posset eos retinere uel reuocare Roboam, diuino factū est iudicio, atq; iccirco illic ait: à me em̄ factum est uerbū hoc. ¶ Ad summū eius sententiæ, qua dictū est, ipsi regnauerunt & non ex me, illud pro foribus argumentū est, qui regnauerunt absq; legitima dei unctione, Vnctio namq; regalis in domo David & in tribu Iuda remansit: reges autē decē tribu absq; unctione regnauerunt. Sane unus Iehu filius Iosaphat filij Manfi, quātulacung; unctione rex constitutus est, & hoc ex domino, uerūtamen non eundem Iehu comprobante, sed condignā de domo Achab ultionem exigēte. Tantummodo lenticulā olei fundens super caput eius unus de filijs prophetarū dixit. Hæc dicit dominus deus Israel. Vni te regem super populum domini Israel, & percuties domum Achab domini tui, & ulciscar sanguinē seruorū meorū prophetarum & sanguinem omniū seruorū domini de manu Iezabel, per dā oēm domū Achab, &c. Iste unus regnauerit ex domino, & principē illū cognoscere deus utcūq; dignatus sit, uerūtamen tantūmodo ad uindictā, quia domū Achab deleuit, & Baal exterminauit: nō autē ad gratiā, quia peccata Hieroboam, id est uitulos aureos, non dereliquit. Quapropter uera undiq; est sententia. Ipsi regnauerūt & nō ex me, principes extiterunt & nō cognoui: quia præter istū unū unctū unctionis imperfectæ, cæteri oēs, sicut absq; unctione, ita regnauerūt absq; uocatione diuinæ gratiæ. Nunc demum & de illis animaduertendū, quosq; adeo recesserūt à domo David, ut crucifigerēt filiū David filiū dei, q̄ uere dictū sit. Ipsi regnauerūt & nō ex me, principes extiterūt & nō cognoui. Recte em̄ hoc in reprobationē illoꝝ debuit prophetari, quō utiq; uoluerūt tēporalē in hoc seculo extolli absq; adiutorio uisitantis gratiæ dei: sicut in euāgelica parabola ipse dñs innuit, cū dicit. Agricolæ autē uidētes filiū, dixerūt intra se. Hic est hæres, uenite occidamus eū, & nostra erit hæreditas, & apprehensum eū, eiecerunt extra uineā, & occiderūt. Quid hæc parabola innuit, nisi quia scribæ & pharisæi uidentes Iesum, nō ignorauerūt, sed oderūt illū: quē admodū & ipse Iohā. 1. dicit. Nunc autē & uiderūt & oderūt & me & patrē meū: Cū em̄ agricolæ dixerunt, hic est hæres, nemo est in eis q̄ se de ignorātia excuset. Ergo cū dicūt, uenite occidamus eū, & nostra erit hæreditas: recte & ueraciter dicat is q̄ occiditur. Ipsi regnauerūt & nō ex me, id est uoluerūt sine me regnare, & sine me diuites esse, sed edo sup cathedrā Moſi, & p̄dā faciēdo de p̄p̄o, ita ut mentā quorūq; & anetū decimarent, nō curando iustitiā & fidē, &c. quæcūq; grauiora sunt legis. Sed cū illi ore suo semetip̄os iudicantes dixissent, Malos male perdet & uineā suā locabit alijs agricolis, quid iste intulit? Ideo dico uobis (ait) quia auferetur à uobis regnū dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Igitur quod ait. Ipsi regnauerunt & nō ex me, principes extiterunt et non cognoui, idem est ac si dicat. Ipsi quidem regnare uoluerunt, sed auferetur ab eis regnū dei, quia non regnare uoluerūt ex me, et in principatu suo cognoscere noluerunt me, suæ modis omnibus studentes auaritiæ. Nā hoc est qd sequit. Argētū

IN OSEE PROPHE. CAP. VIII. Fo. XXXV.

Argentum suum & aurum suum fecerunt sibi idola ut interirent. Et est sensus. Argētum
 & aurum plus dilexerunt q̄ deum, imò ne ullum auri & argenti detrimentum paterentur,
 oderunt Christum & patrem eius deū, oderunt & crucifixerunt Christum dei filium. La-
 trocinabantur em̄ in illo dei templo, aurūq; & argentum sibi congregabant, prædā facien-
 tes de populo. Nonne aut̄ Aplus Christi testatur, quia avaricia simulachrorū est seruitus? Colof. 3.
 Recte igitur ait, quia argentū suum & aurū suum fecerunt sibi idola, quia simulachrorum
 seruitus est avaricia, maxime in illis qui præsentēs habentes Christū dei filium, cōtra ipsoꝝ
 avaritiā disputantē, argento & auro magis fauerunt, & aduersariū mammonæ, id est cōtem-
 ptorem argenti & auri Christū interfecerunt. Quo fructus? Quia mercede? Ut interirent,
 ait. Etenim fructus idolorū eiusmodi, fructus mammonæ, fructus argenti & auri, interitus
 est animæ illorum & corporis. Interierunt spiritualiter inuisibilibus malignorū spirituum
 phantasis, interierunt corporaliter uisibilibus Romanorū gladijs. Ita q̄ uicit domus Dauid
 uicit sunt oēs, q̄ recesserūt à domo Dauid. Sequitur ergo. **L. 1. Vt uicit domus Dauid**
Samaria, iratus est furor meus in eis. Longa quidē concertatio facta est inter domū
 Dauid & uitulos aureos quos Hieroboā fecit, sed tandē uicit domus Dauid: uicit, inquit,
 qm̄ Christus filius Dauid in cruce ascendit. Ibi cornu Dauid, cornu salutis, productū & ex-
 rectū nobis in domo Dauid cōfregit, proiecit, atq; cōtriuuit uitulū Samariæ, id est, oēm im-
 pietatē diuidentē se à domo Dauid: In qua princeps sedet nūc ipse filius Dauid, cuius uide-
 licet diuisionis initiū sēpē dicitur. In qua princeps sedet nūc ipse filius Dauid, cuius uide-
 fuerint uituli, singulariter nūc proiectus est, uitulus inquit. Plus em̄ significat, q̄ si dixisset,
 duo uituli, sicut interdū singulariter per militē plus intelligimus q̄ per milites plurale. Mili-
 tem nanq; dicere solemus, exercitū significantes. Proiectus ergo (inquit) est uitulus tuus
 Samaria, id est cecidit omnis idolatria, & ab illo principe domus Dauid, deo & hoīe Chri-
 sto sententiam acceperunt. Omnes diuinitū dæmonia, & princeps mundi huius cecidit
 est foras. Illud quoq; perpulchrū est attendere, quod loco præfenti Samariā cōpellat, quia
 uidelicet quādo passionis Christi sacramento destrui cōcepit error siue idolatria, fieri hoc cō-
 ptū est à Samaria. Cū em̄ Hierusalem non susciperet, imò persequeretur, fidem Christi, si-
 cut scriptum est. Facta est aut̄ persecutio magna in ecclesia, quæ erat Hierosolymis, & oēs Psal. 95.
 disperit sunt per regiones Iudææ & Samariæ. Samaria uerbū dei cū gaudio magno susce- Ioh. 12.
 pit, sicut ordo lectionis in actibus apostolorū patenter depromit. Iratus est (inquit) furor me- Act. 8.
 us. In quibus uel contra quos iratus est, nisi in illis uel contra illos qui uitulū fecerūt, qui ido-
 latriam pertinaciter sectati sunt, qui propter simulachrorū seruitutē à domo Dauid recesserunt,
 imò natum de domo Dauid, Christum negauerunt? Nimirum inter istos concludun-
 tur, & maxime sunt uel fuerunt scribæ & pharisei. Et iccirco iam ex tunc templū uel altare
 re illoꝝ, non altare dei, sed uitulus Samariæ meretur dici. Ecce furor dñi iratus est in eis, &
 uitulus eorū proiectus est, domus aut̄ Dauid magnificata est. Templū quippe & sacrificiū
 illoꝝ ablatū est, Chrūs aut̄ & ecclesia eius in æternū manet: Et quare iratus est furor meus
 in eis? Videlicet, quia nō possunt emundari. Nam hoc est, quod admirando pariter & iter-
 rogando, cōfestim subiungit. **L. 2. Quis quo non poterunt emundari? Quia ex Israhel**
ipse est. Artifer fecit illum, & non est deus. Cum interrogando dicit. **Vt quo nō po-**
terunt emundari, subaudiri uult in æternū. Et causam reddit, cur in sempiternū non possunt
 emundari. Quia ex Israhel ipse est (inquit) artifer fecit illū. Causa hæc diligēter animaduertē-
 da est. Sciendū in primis, incorrigibile esse illū, qui nō per ignorantia in mendaciū cadit, sed
 per maliciā de corde suo mendaciū confingit. Ille nanq; uerbū dicit cōtra spiritū sanctū, Pctm̄ in Spiritum sanctum
 qui sciens ueritatē dei, cōtra, mendaciū cogitat, & ueritatē in mendacio detinet, sicut aplus Mat. 12.
 dicit: Quicumq; talis est, reus est æterni delicti, & nō remittetur ei, neq; in hoc seculo, neque
 in futuro, quia ex ipso est quod facit aut dicit, non ab alio seductus, sed de corde suo sedu-
 ctionem confingens: & proprio iudicio condemnatus. Nimirum talis ille Hieroboam ex-
 titit, & hoc sacræ scripturæ conditor spiritus sanctus nobis intimatum esse uoluit, peccatū
 eius exprimens uerbis huiusmodi, dixit Hieroboam in corde suo. Nūc reuerteretur regnū
 ad domum Dauid, si ascenderit populus iste ut faciat sacrificia in domo domini in Hieru-
 salem, & conuertetur cor populi huius ad domum suam Roboam regē Iuda, interficiētq;
 me, &

COMMENT. R. VPER. ABBA. LIB. III.

me, & reuertentur ad eum. Et excogitato consilio fecit duos vitulos aureos, & dixit eis. Nolite ultra ascendere in Hierusalem. Ecce dii tui Israel, per eduxerunt te de terra Aegypti. Vera igitur impossibilis emundationis causa, quam dixit, quia ex Israel ipse est, artifex fecit illum, id est, quia Israel & rex eius Hieroboam non aliunde inductus aut ab alio ductus, aureum vitulum putauit esse deum, sed artificio malicioso consinxit illum, sciens eum non esse deum, & hoc solum intendens ut populus sibi subditus, tali prestigio fascinatus, uerum nequaquam requireret deum.

Baal non ex Israel fuit, sicut uiculi auri.

4. Re. 10.

Mar. 14
Joh. 11.
Mat. ult.

Porro Baal non ita susceptus est, ut dici posset quia ex Israel ipse est quia uidelicet nequaquam Israel siue rex Israel illum de corde suo artificii commento consinxit, sed Ihezebel a sydone adueniens, secum illum aduexit, & suscepit eum Israel pro favore regine & regis Achab, pellecti nimirum proni ad seruendum sequitiae muliebri, & iccirco quandoque potuerunt emundari ut non collerent illum, sicut in eisdem sacris habemus litteris. Iehu namque studiose super hoc fecit quod rectum erat & placebat in oculis domini, & deleuit Baal de Israel. Non ita peccatum Iudae extitit quauis & Baal & caetera Idolorum portenta coluerit. Nullum quippe illorum ex ipso fuit, sed aliunde accepit, & iccirco emundari potuit, aliquotiens emundatus est, sicut Ierogimus, quia rex ille, & ille statuas uel simulachra confregit, lucosque subuertit, & fecit quod rectum erat in oculis domini. At postquam eo peruentum est, ut peccatum peccarent Iudaei, de quo ueraciter dicas, quia ex ipsis est, & quia peccati eiusdem fuere artifices, iam non possunt emundari. Quod illud peccatum est? Nimirum illud mendacium aureolum, quod fabricati sunt dicentes: blasphemauit, quia dixit se filium dei benedicti, & si dimittimus eum, sic omnes credent in eum, & uenient Romani, & tollent nostrum & locum & gentem. Quod (inquam) fabricati sunt, dando pecuniam copiosam militibus, ut dicerent quia discipuli eius nocte uenerunt & furati sunt eum, nobis dormientibus. Sicut ueraciter illic de uitulo dictum est, quia ex Israel ipse est, artifex fecit illum, & non est uerum. Ita & hic ueraciter dicas de hoc mendacio, quia ex Israel siue ex Iudaeis est, artifex fecit, id est maliciosa mens excogitauit & consinxit illud, & non est uerum. Vtrumque etenim excogitato siue accepto consilio, factum esse, scriptura refert. Et sicut illic cum lingua foris uitulum ostentans diceret, isti sunt dii tui Israel, conscientia testis intus refragabatur, sciens et dicens, quia non est deus: Ita et hic, dum consularent, et per pecuniam obtinerent, quatinus uerbum hoc diuulgaretur, furati sunt eum nobis dormientibus, sciebant, et conscientiam refragantem intus audiebant, quia non est uerum. Postquam sic peccauerunt, non ueritatem ignorando, sed mendacium excogitando iam emundari non potuerunt, iam non remittitur eis neque in hoc seculo neque in futuro, quia tale peccatum consequitur impoenitens cor, semper resistens spiritui tui sancto. Vtrumque proiectum est, et ille uitulus, ad quem transuersi sunt olim recedentes a domo David, et illud simulachrum auaritia, cui seruientes crucifixerunt Christum filium David, et iratus est furor domini in eis. Vere proiectus est uitulus. Sequitur enim. Quoniam in araneis telas erit uitulus Samariae. Item, Vere iratus est furor eius in eis. Unde et protinus subiungit. Quia inuentum seminabunt, & turbinem metent. Culmus stans non est in eis germen, non faciet farinam. Quod & si fecerit, alieni comedent eam. Ab his experimentis utrumque comprobatur, et quod uitulus proiectus sit, et quod furor domini iratus sit in eis. Magna quippe projectione siue abiectione demonstrat hoc argumentum, quod uitulus quondam praecultus aureolus, et ob frequentiam festiuitatum perpolitus, derelinquitur in telas araneas, id est, ita negligitur, ut uacet araneis, suarum contextione telarum totum cooperire, et sordidum dare uitulum. Hoc ita, ut dicitur, factum est per passionis Christi triumphum, non tantum in uitulo Samariae, sed in cunctis simulachris gentium. Nihilominus et uitulus mendacii Iudaici, de quo dictum est, factus est in telas araneas, id est tam infirmum est atque inualidum contra ueritatem, ut sunt telae araneae. Hinc Esaias dicit. Oua aspidum ruperunt, et telas araneae texuerunt. Telae eorum non erunt in uelamentum, neque operientur operibus suis, Exepli gratia, ut appareat quod facile mendacium illorum solui possit, dicimus eis. O milites uigiles, qui dicitis, ut estis docti, quia discipuli eius uenerunt nocte, et furati sunt eum nobis dormientibus: si dormistis (ut dicitur) unde hoc ipsum scire potestis, quod uenerint et eum furati sint? Ergo telas araneae texuistis uos, et consiliarii uestri, quia quam facile soluitur tela araneae, dissipatur et uestri

Tela araneae, mendacium Iudaeorum.

Esa. 79.

IN OSEE PROPHE. CAP. VIII. Fo. XXXVI.

& uestri compositio mendacij. Item, Magnam innuit iram, quod ait, quia uentum seminabunt, & turbinē metent, culmus stans non est in eis germen, non faciet farinā. Et, quod & si fecerit, alieni comedent eā. Belli quippe turbinē & famem panis sonant hæc sono litera. Sed longe grauiora sunt quæ intelligimus sensu spirituali, scilicet turbinem iudicij æterni & famem audiendi uerbū dei. At ille populus eiusmodi erat, qui spiritualia siue inuisibilia hæc mala pertimesceret, præsentia tantū & corporalia cupiens bona, metuens mala. Ergo secundū eius puerilē intellectū, bene literā hoc modo contexit, ut exterius sonet famē parit. Ventū autē seminabunt, id est, opera inutilia facient, & sicut uentū solet sequi turbo tempestatis, sic opera illorum sine dubio sequetur ualida tempestas iudicij dei. Culmus stans autē in eis. Norandū diligenter, quod cum dixisset, culmus stans, nequaquā ait, non est in eo germen: sed non est in eis germen. Deniq; in culmo sacræ literæ est germen siue granū spiritualis intelligentiæ, sed non in eis, quia non intelligunt spiritū uiuificantem, solamq; ruinant literam occidentem. Hoc ipsum repetit uerbis alijs, dicendo: non faciet farinam, quod & si fecerit, alieni comedent eam. Nam nō faciet farinam, subauditur in eis, sicut iam dixerat, non est in eis germen. In quibus autē est germen, aut facit culmus siue farinam? Nimirū in alienis, id est in gentibus, siue populis qui in Christum credentes, de culmo literæ illius comedunt spiritualis intelligentiæ farinam. Nam hoc est quod ait. Quod & si fecerit, alieni comedēt eam. Pro minimo esset infidelibus illis talem pati famem siue sterilitatē, nisi etiam corporaliter nunc præsentia mala sustinerent. Sequitur ergo. **Deuoratus est Sabel, nunc factus est in nationibus quasi uas immundum, quia ipsi ascenderunt ad Assur.** Et est sensus. Deuorauerunt hostes Israhel, ita ut iā nō sit populus, sicut prædictū fuerat, & ego prouocabo eos in eo qui nō est pp̄lus: siue & ego ad æmulationē uos adducam in non gentē, & cū ceciderint in ore gladij, qui super fuerint ex eis, captiui ducētur, in oēs gentes: & ubicunq; fuerint pro immūdis habebūtur, ut uere sunt. Ipsi etiā sunt qui cū blasphemarent dominū, dicentes: In Beelzebub principe dæmoniorū eijcit dæmonia, taliter denotati sunt. Cū immundus spūs exierit ab homine, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem, & nō inueniens, dicit: Reuertar in domum meā unde exiui. Et cū uenerit, inuenit scopis mundatā, & tunc uadit & assumit septē alios spūs nequiores se, & ingressi, habitant ibi. Et fiunt nouissima hoīs illius peiora prioribus. De hoīe namq; immūds spūs exiit, & per loca inaquosa ambulauit: quādo de populo Israhel per Mosen & Aaron cultū dei suscipiente recessit, & gentes possedit. Ibi requiē quærens, nō inuenit: quia ueniens Christus, expectatio gentiū, fortiter istū inquietauit, & foras misit. Reuersus ergo est in domū suam, id est in illius populi synagogā, quam quia inuenit scopis mundatā & ornatā, id est, hypocrisim pulchram suāq; uolentes statuere iustitiam, nunc ingressus habitat ibi, cum seipsem alijs spiritibus nequioribus se, scilicet cū omni spiritu impietatis & blasphemiæ. Reuertens ergo dicitū est, nūc factus est in nationibus quasi uas immūds, habitātē quippe habet in se spiritū immūds: ipsæ autē nationes uasa immūda sunt, direpta illi forti armato, quæ ad modū ait ipse Christus, semetipsum significans. Aut quō potest quisq; intrare in domū fortis & diripere uasa eius, nisi prius alligauerit fortē, & tunc domū illius diripiat? Sic immūds Israhel cur factus est? Quia ipsi (inquit) ascenderunt ad Assur: Assur, quod interpretatur diris & baculus ipse, in manu eius indignatio mea. Et post pauca. Et erit cū impleuerit dominus cuncta opera sua in mōte Syon & in Hierusalem, uisitabo super fructum magnifici cordis regis Assur, & super gloriam altitudinis oculorū eius. Ergo quia ipsi ascenderunt ad Assur, id est, quia sese in superbiam extulerunt, ita ut filij sint Assur, sicut dñs ait, uos ex patre diabolo estis, iccirco quasi uas immūds facti sunt in nationibus. Completa est igitur & illa beatæ Mariæ propheta, quam dixit: Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Estuantes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Quia uidelicet propter superbiam & dispersi sunt, factiq; cōtempribiles ubiq; terrarū, & culmus stans (ut iā dictū ē) nō facit in eis farinā. Quod & si facit, nos alieni esurientes comedimus eam. Ascensum illum q̄ ascenderunt ad Assur

Culmus stans
lra est legis.

Psal. 77.

Iudæi in nationibus
omnibus immūdi

Mat. 12.

Lu. 11.

Esa. 10.

Ioh. 8.

Lu. 2.

Assur

COMMENTA RUPER ABBA LIB III.

Assur, adhuc denotat ita subiungens. **L** Onager solitarius sibi **E**ffraim, munera dederunt amatoribus, sed & cum mercede conduxerunt nationes. **Onager**, id est, agrestis asinus, hominē stultū atq; superbū significat, sicut in Iob scriptū est: **V**ir uanus in superbiam erigitur, & quasi pullū onagri, liber se natū putat. Recte ergo per **Onagrū** carnalia **Israēl** siue **Iudæus** hic intelligitur, qui uincto domini ligari, & ad p̄sepe eius duci contempnit, sicut in **Esaia** ipse d̄s dicit. Cognouit bos possessore suū, & asinus p̄sepe d̄ni sui, **Israēl** autē me non cognouit, & p̄plus meus me nō intellexit. Nā sicut per bouē, qui possessorē suū: & per asinū, qui p̄sepe d̄ni sui cognouit, credēs ac fidelis quisq; intelligitur, ille de **Iudæis**, iste de gentibus: sic **Israēl**, qui dominū eundē non cognouit, uel p̄plus qui eū non intellexit, imō cognoscere aut intelligere noluit, recte **onager** dicitur, id est, asinus quidem, sed **supbus**: asinus p̄sepe stultitia, sed infrenis & p̄sep̄i dominici cōtemptor uel ignarus p̄sepe superbia. **Iste onager solitarius**, id est, p̄plus à rectore deo profugus & solus, utpote dei desertor & à deo desertus, quid fecit aut quo declinauit: **Munera** (inquit) dederunt amatoribus, sed & mercede conduxerunt nationes. **Qualibus munera dedit amatoribus?** **Profecto** amatoribus sine fide, amatoribus amātibus in simulatione, qui sic amant ut amētes faciunt q̄ sic amare simulant ut decipiant, ut uidelicet cū animas de uocauerint à deo uero creatore suo, protinus denudatos & auxiliū non habentes inuadant, ut possideant, suāq; tyrānidē in eos exercent. Ergo ironice dictū amatoribus, nam ueraciter dicere posset hostibus, tales **Assyrii**, ceteraq; nationes fuerunt, q̄bus **Israēl** misisse munera refert historia sacra, diuinū non sperantē auxiliū. **V**t uero de futuris more prophético dictū intelligas, tunc amatoribus munera dederunt, quando **Christū** filiū dei crucifigentes, **Barraban** quasi pro muneribus die festi, non utiq; deo, sed diabolo cunctisq; malignis spiritibus, falsissimis amatoribus, certissimis deceptoribus, reseruauerunt: & ob destruendā dominicā resurrectionis ueritatem mendaciū supra dictū copiosa pecunia militibus data cōparauerūt. **Quid** faciat dominus **onagro** huic, p̄plo huic, qui taliter effugit. **Ait. L** **Tunc congregabo eos, & quiescent paulisper ab onere regis & principum.** **E**t est sensus. **Quonia** ipsi effugerunt à me, cōgregabo eos in obsidione & in gladiū, prius **Assyriorū** & **Chaldæorū**, & deinde **Romanorum**, & deinde (sicut superius iam dixi) multis diebus sine rege & sine principe sedebunt. **E**t nota quod dixit, **quiescent paulisper**, quia uidelicet labor illis erant, & grande onus, habere reges & principes, qualiū seueritas **onagrū** illū ad p̄sepe d̄ni religaret, quales fuere iudices, usq; ad **Samuel**, per quos **Israēl** saluatus est: quales fuere reges, **Dauid**, **Ezechias**, & **Iosias**: ac deinde rursus principes, usq; ad **Machabæos** duces, & ad ultimū ipse **Christus**, regū rex & principū princeps. **I**sti oēs onus fuere illis, nec eos ferre poterant impatientes, tanq̄ sub nimio pondere curui & anhelī, propriæ uoluntatis amatores: quomodo pueri lasciuī, & adolēcentes petulantes, magistrōs seueros & p̄dagogos odisse solent austeriores. **Quiescent paulisper** ab eiusmodi onere requietione nimis damnosa: nunc em̄ dimittā eos secū dū desideria cordis eorū, ut eant in adinuentionibus suis. **Quiescent** quidē, si paulisper: quia cū excusserint se occidendo scilicet maximū regē & principē suū, **Christū**, atq; hoc facto quiescere se putauerūt diu ab onere uelut importabili, tunc alio p̄mentur onere: nec requiescent grauissimis hostibus suppositi. **L** **Quia multiplicauit Effraim altaria ad peccandum, facte sunt arę ei in delictum, scribam ei multiplices leges meas: quę uelut alienę reputate sunt.** **C**ausa hęc est malorū sequētū. **Q**uomodo multiplicauit altaria ad peccandū: **U**idelicet in eo quod aliud quid coluit extra unū deū, quod sacrificauit extra sanctuariū uel ordinē legitimū. **S**iquidē unus erat deus & unū altare eius, quocunq; in loco uel quantiscunq; in locis una fide nomen eius inuocatur: **I**lle autē altare aliud fecit uitulo suo, q̄ (ut supra dictū est) non est deus. **H**oc utiq; fuit multiplicare altaria ad peccandū, & taliter extractę factę sunt ei arę in delictū, quando **Baal** quoq; & cetera deorū portenta suscipiens, tot aras habuit, quot dæmonibus sacrificauit. **R**eddā ei multiplicatis uicē, nam q̄ multiplicauit altaria, multiplicabo & ego leges meas, noua lege reprobando sacrificia quę illis lex uetus instituerat. **V**nde & sequitur. **L** **Hostias afferent, immolabunt carnes, & comedent, & dominus non suscipiet eas.** **I**stę leges carnū & hostiarum uelut alienę computantur ei, sed tamen meę sunt. **N**ōne & **Dauid** hoc idem testatur, cū dicit: **T**u es factus sacerdos

Iob. 11.

Esa. 1.

Onager, populus iudaic⁹

Quiescent paulisper.

Plal. 109

cerdos

cerdos in æternū secundum ordinem Melchisedech: Reprobauerunt illi altare meū & altaria sua multiplicauerunt: reprobabo & ego sacrificia carniū illorum, & multiplicabo leges meas, quas illi per cæcitatē mentis intelligere non poterunt, & uelut alienas cōputabunt, sed tamen meæ sunt. Immolabunt carnes, & dominus nō suscipiet: immolabitur sacrificiū nouū, & dñs suscipiet. Non erunt ueteris & noui sacrificij leges contrariæ, sed multiplices. Ipsi autē dicunt esse contrarias, quia cæci sunt. Scribere nihilominus, & scribere nō definit eidem populo dñs leges suas, leges euangelicas. Notandum hoc est, quia nō dixit tantum, scribā leges: sed scribā (inquit) ei, qui uidelicet leges ipse multiplices, quas uelut alienas cōputant, cōtinent in ipsius libris, testificatæ sunt à lege & prophetis. Magna est hic uindicta peccatorū præcedentiū, q̄ sic cæci facti sunt, uelut alienas cōputent leges istas, quas cū per doctores uel scribas euangelicæ ueritatis, per ministros noui testamēti deus scribit, nō litera, sed spū: magna (inquā) dānatio, qd̄ à claritate ista sub uelamine cordis absconduntur. Hoc est qd̄ protinus subiungitur. **L** Nunc recordabitur iniquitatis eorum, & uisitat bit peccata eorum. **I** Nunc em̄, id est in hoc ipso qd̄ uelut alienas cōputant & nō suscipiunt, nō intelligunt, aut intelligere nolūt leges istas, recordatur dñs iniquitatis eorū, & excæcatio hæc, uisitatio est peccatorū eorū, quæ fecerūt à die q̄ primū in deserto uitulū formauerunt, usq; ad illū diē quo Christi sanguinē fuderunt, sicut uindex prædixit deus ad Moysen. Ego autē in die ultionis uisitabo & hoc peccatū eorū. Hæc est uindicta quam in psalmo sanguinis Christi reposcens, cū dixisset: Et dederunt in escam meā fel, & in siti mea potauerūt me aceto. Continuo subiunxit. **F**iat mensa eorū corām ipsis in laqueū, & in retributiones & in scandalū. Obscurentur oculi eorū, ne uideant: & dorsum eorū semper incurua. Hoc idē & in præsentī loco propheta secretius innuens, cōtinuo subiungit. **I**psi in Ægyptum conuertentur. **A**gyptus namq; in tenebras transfertur. Est ergo sensus. Ipsi excæcabūt tur & aggrauabunt eor, sicut aggrauauit Pharaō & Ægyptus. Vnde & Apłus, cū de ipsis dolore intimo loqueretur, repente Pharaōnē pro exemplo intulit hoc modo. **D**icit em̄ scriptura Pharaoni. Quia in hoc ipsum excitauit te, ut ostendā uirtutem meā, & ut annuncietur nomen meū in uniuersa terra. Est em̄ hoc simile illi, quia uidelicet sicut Pharaō & Ægyptij uidendo magnalia dei, magis ac magis præ inuidia sunt indurati & excæcati, sic isti, qui debuerant esse Israhel, quanto maiore ex iam dictis legibus audiunt gloriā Christi, tato magis indurantur & scandalizantur, & in blasphemias offendunt & corrūit cæcis oculis. **V**eraciter ita dictū, ipsi in Ægyptū cōuertentur, id est sicut Ægyptus: sicut Ægyptij superbiendo atq; inuidēdo excæcabūt atq; indurabūtur. Vnde sequitur adhuc. **E**t oblitus est Israhel factoris sui, & edificauit delubra. **I**dē em̄ est ac si dicat. Et cæcitas contigit in Israhel, qua nimis obscuratus, oblitus est factoris sui, spem suā in deo nō posuit. Et qd̄ egit ille oblitus domini: Et ædificauit (inquit) delubra. Vere ergo in Ægyptū cōuersus est quia spirituali Pharaoni, id est diabolo, ædificauit habitacula, maiori seruitutis miseria, q̄ olim Pharaoni illi ciuitates Phytō & Ramesse ædificauerāt. **E**t Judas multiplicauit urbes munitas. **E**t est sensus. Non in domino cōfusus est, sed in ciuitatibus munitis, quas possint illū munitiones eiusmodi deo aduersante tueri. Sed uide quid contradicat deus. **E**t mittam ignem in ciuitates eius, & deuorabit edes illius. **H**æc secundū præteriti tēporis historiā ita ut dicunt gesta sunt, quia sicut historia Regū narrat, Quartodecimo anno Ezechia ascendit Sennacherib, & oēs ciuitates munitas cepit, destruxit, & igne combussit. Deinde multo magis Nabuchodonosor rex Babylonis, & ciuitatē Hierusalē, templū quoq; combussit, ad postremū uero Romanus exercitus prophetiā hanc maxime adimpleuit, quia tunc ignis illius populi ædes irrecuperabiliter deuorauit. **S**piritualiter delubra & urbes munitæ, quas ille Israhel siue Iudas ædificauit et multiplicauit, superstitiones fuisse et machinamētā impietatis, quibus sese defendūt, ex quo Chrūs ueritas, & ueritatis propugnator aduenit, in quibus adhuc sese quasi muniti protegūt aduersus prædicationē euangelicæ fidei, Propter quod et igni dupliciter sunt traditi, iuxta illud de cātico Deuteronomij: **I**gnis succensus est in furore meo, et ardebit usq; ad inferni nouissima.

Excæcatio
Iudæorum

2. Cor. 3

Exo. 32

Psal. 68.

Rom. 9.

Exo. 7.

4 Reg. 18

4. Reg. ult.

Deu. 22.

FINIS LIBRI TERTII.

G Rupertū